

Verschijnt tweemaal per jaar
**Nederlandse
Vereniging voor
Vlaggenkunde**

Vlag! 37

Vlaggentijdschrift
Vexilla Nostra

37/295 najaar 2025

Vlag van Suriname 50 jaar

De autovlag
die verdween

Vlaggen-spagaat
op replica schepen

Chaotische toestanden rond de keuze van de vlag van Suriname

Enkele dagen voordat Suriname op 25 november 1975 – vijftig jaar geleden – de Nederlandse vlag streek, werden de politici het eens over de onafhankelijkheidsvlag. De keuze verliep erg chaotisch, net als destijds bij de in 1959 gekozen vlag. Archiefstukken en kranten vertellen hoe het eraan toeging en hoe Suriname aan zijn vlaggen kwam.

Door ROB BERTIJN

Het gebied in Zuid-Amerika dat we nu als Suriname kennen, werd vanaf 1650 door de Engelsen gekoloniseerd en in 1667 door Zeeuwen veroverd. Toen de Zeeuwen met de plantages geen winst wisten te boeken werd de kolonie in 1682 aan de West-Indische Compagnie (WIC) verkocht.

Tot diep in de twintigste eeuw moest de kolonie (vanaf 1954 een 'land' binnen het Koninkrijk der Nederlanden) het zonder eigen vlag stellen.

Tot aan 1792 werd Suriname bestuurd door de WIC, waardoor de vlag van deze handelsmaatschappij in gebruik was: de rood-wit-blauwe vlag van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden met het WIC-logo op de witte baan, die overigens uitsluitend op zee gebruikt werd en niet aan land. Met de opheffing van de WIC in 1792 werd de maatschappijvlag vervangen door de Nederlandse driekleur, die zowel op zee als op land gebruikt kon worden.

Tijdens de Franse bezetting van Nederland (1794-1813) werd Suriname bestuurd door de Britten. Na teruggave in 1816 werd het land een kolonie van het nieuwgevormde Koninkrijk der Nederlanden. Net als bij de andere Nederlandse koloniën, zoals de Nederlandse Antillen en Nederlands-Indië, was er van een eigen vlag geen sprake: alleen de Nederlandse vlag was in gebruik.

Zo schreef het *Soerabajasch Handelsblad* op 9 januari 1942 (twee maanden voor de Japanse inval) in een artikel over vlaggen, het volgende: *"Evenals bij Nederland hebben de Portugeesche koloniën geen eigen vlag. (...) Onze nationale driekleuren en ons Rijkswapen zijn de Rijkseenheidssymbolen voor het geheele Koninkrijk der Nederlanden, dat omvat het grondgebied van Nederland, Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao"*.

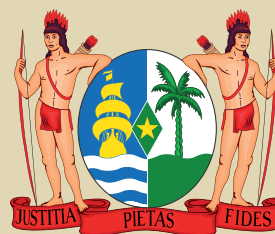
1946 - Voorspel

Dat nationalistische gevoelens in de koloniën na de Tweede Wereldoorlog toenemen is met het op 17 augustus 1945 uitroepen van de Republiek Indonesië evident. Hoewel heel wat minder rigoureuze, begint het bij sommigen in Suriname ook te kriebelen, blijkt wel uit krantenberichten van begin 1946. In verslagen over een bijeenkomst in Theater Bellevue in Paramaribo, waar tien kandidaat-Statenleden zich voorstelden.

De derde spreker, Emile de la Fuente, hield volgens het dagblad *De*

De vlag van Suriname 1975 - heden

Het wapen van Suriname 1959 - heden

West van 28 januari 1946 een "...warm pleidooi voor een Surinaamsche vlag", maar vermeldt verder geen details.

Dat doet wel dagblad *De Surinamer* van 29 januari, die De la Fuente citeert: *"Moeten we in de toekomst een eigen vlag hebben: Wie maakt een ontwerp voor een Surinaamsche vlag?"* Tussen haakjes voegt de verslaggever hieraan toe: *"(Geen enkel teken van goedkeuring. De meesten vonden het beter de Nederlandsche vlag te handhaven!)"*.

Dagblad *Amigoe di Curaçao* vermeldt op 2 februari nog wat meer bijzonderheden: *"Op een propagandavergadering van de kiezersgroep "Nationale Opbloei" in Suriname, hield de kandidaat Emile de la Fuente een*

Onafhankelijkheidsviering
Suriname in Amsterdamse
Bijlmermeer 24 op 25 november
1975, 24.00 uur.

sterk nationalistische redevoering, waarin hij tevens vroeg om een eigen vlag voor Suriname, naast het eigen wapen en volkslied dat men reeds heeft. De heer Wim Bos Verschuur, eveneens kandidaat, zeide dat de Surinaamse Arbeiders Centrale, waarvan hij voorzitter is, een prijsvraag zal uitschrijven voor het ontwerpen van een Surinaamse vlag, waaraan door personen van 21 tot 23 jaar kan worden deelgenomen." Het dagblad voegt daaraan toe: "Waarom deze leeftijdsgrenzen gesteld werden zeide hij niet."

De eerder geciteerde verslaggever van *De Surinamer* had het voor wat de leeftijd betreft, kennelijk anders begrepen: "De heer Bos Verschuur beloofde een flinke bijdrage om een Surinaamsche vlag te ontwerpen. Alleen jongelieden beneden 22 jaar mogen daaraan deelnemen", om eraan toe te voegen: "Ondanks deze belofte werd geen enkel applaus gehoord!" Hoe ging dit verder? Het enige antwoord is: "niet", want hoewel beide kandidaten in de Staten van Suriname worden gekozen, is er van het voorstel en/of prijsvraag nooit meer iets vernomen.

Eerste poging: 1952-1953

Vanaf 1948 wordt ondertussen een eerste aanzet gegeven tot het ontwerpen van een *Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden*, waarmee de gelijkwaardigheid van de verschillende delen van het Koninkrijk (Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen) haar beslag moest krijgen.

Terwijl de onderhandelingen tussen de drie rijksgdelen nog gaande zijn, komt er weer beweging in de vlaggenkwestie. Dagblad *De Surinamer* meldt op 12 augustus 1952 het volgende: "De Staten van Suriname hebben in overleg met de Regeringsraad de wenselijkheid uitgesproken een eigen wapen, vlag en volkslied vast te stellen. In verband hiermede is door de Regering een prijsvraag uitgeschreven voor een ontwerp van een vlag en wapen van Suriname en de tekst van een volkslied. (...) Eenieder wordt in de gelegenheid gesteld zijn inzendingen voor 1 maart 1953 in te sturen bij de voorzitter van de diverse commissies. De inzendingen zullen worden getoetst aan de nationale, artistieke en historische waarde. Aan de bekroonde inzendingen zal vanwege de Landsregering een oorkonde worden uitgereikt en een geldelijke beloning van f 500,-".

De commissie voor de vlag bestaat uit missionaris frater Richard Abbenhuis en de politici Huerta Bergen, Jagesan Kaulesar Sukul en Paul Kolader.

1 maart 1953 ligt al drie maanden in het verleden, wanneer *De Surinamer* op 10 juli weet te melden dat die avond de Staten bijeen zullen komen om tot "de vaststelling te komen van vlag en wapen van Suriname".

Op 14 juli kan het dagblad melden dat de regering er (nog) niet uitgekomen is. Dat blijkt ook uit een brief van 22 juli van Johan Ferrier, over-

Johan Ferrier (1910-2010) in 1955

koepelend voorzitter van de drie commissies, aan gouverneur Jan Klaasesz., waarin hij aangaande het volkslied meldt dat "na grondige bestudering van de 24 geldige inzendingen (...) geen dezer inzendingen voor bekroning in aanmerking komt". Beslissingen voor vlag en wapen waren nog niet genomen, wél kon Ferrier melden dat daar respectievelijk 82 en 44 "geldige inzendingen" voor waren binnengekomen en dat de stukken waren doorgestuurd naar de

Regeringsraad, "die zal beslissen wat ze (sic) verder doen zal."

Dat vervolgens ook de ontwerpen voor vlag en wapen worden afgeschoten, blijkt op 1 september, als *De Surinamer* onder de kop "Nog geen vlag, wapen en volkslied", het volgende meldt: "In de Statenvergadering van gisteravond deed de Voorzitter mededeling van een ingekomen stuk, waarin de Landsregering aan de Staten mededeelt, dat ook zij geen van de inzendingen voor een vlag, wapen en volkslied kan bekronen".

Tweede poging: 1954

Na de deceptie van 1953 blijft het stil rond het onderwerp. Wat wél vordert, zijn de besprekingen voor het *Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden*, waarvan de ontwerp-tekst in de eerste maanden van 1954 gereedkomt, gevolgd door de indiening op 24 juni. De ondertekening wordt gepland voor 28 oktober, de officiële en plechtige ondertekening door koningin Juliana (in de Ridderzaal) op 15 december en inwerking-treding op 29 december.

Dit alles zorgt ervoor dat de wens voor een Surinaamse vlag in 1954 in de herkansing gaat. Mocht het de bedoeling zijn geweest om vóór de ondertekening door de koningin op 15 december een eigen vlag te hebben, kwam men echter pas rijkelijk laat op gang.

WIC-tijd Paramaribo: 'Gezicht op de stad Paramaribo en het Fort Zeelandia' aquarel door Frederik Jägerschiöld, 1772. (Collectie Rijksmuseum, NG-1980-2-A)

> **Paramaribo vanuit de lucht.** Foto Ian Mackenzie

1954 Vlagontwerp met rad: eerste ontwerp van het Comité "Eigen Vlag" (reconstructie)

1954 Vlagontwerp van het "Comité Surinaamse Vlag" met oranje baan (reconstructie)

Op 19 november 1954, dus minder dan een maand voor de plechtige ondertekening, weet het *Algemeen Handelsblad* te melden dat er in Suriname een comité gevormd is, onder de naam "Eigen Vlag". Volgens de kranten is "...het comité (...) voornemens reclame te maken voor een vlag, welke -naar men hoopt- bij de plechtige afkondiging van het Statuut algemene aanvaarding zal krijgen. In deze

Een week later, op 4 december, krijgt het bericht nog een vervolg. Onder de titel "Vlagge-incident" meldt *Amigoe di Curaçao* dat er in het vlagcomité onenigheid is ontstaan: "De heer J. Lemmer gaf te kennen zich niet beschikbaar te hebben gesteld en zijn eigen pogingen voor deze zaak te zullen voortzetten. Ook over het feit of de heer J. Mungra al of niet tot het comité behoort raakten de redactie van "Nieuw Suriname" en de heer F. de Rooy in een pennestrijd".

Ondanks deze enigszins chaotische geschiedenis, ploegt het vlagcomité onder leiding van Fernand de Rooy voort, wat blijkt uit een brief aan de gouverneur, de Landsregering, de Staten, de districts-commissarissen plus "de pers en de radio", waarbij het gele rad met zeven spaken op het groene vlak plotseling vervangen is door een aardbol. Het veld (of kant) op de rood-wit-blauwe vlag wordt in de brief omschreven als "fris groen" waarop in "helder geel een cirkel [wordt] aangebracht, waarbinnen eveneens in helder geel een deel van de aardbol in vlakke vorm wordt afgetekend, waarop de werelddelen Zuid- en Noord-Amerika geheel voorkomen en de werelddelen Afrika, Europa en Azië gedeeltelijk te zien zijn, met dien verstande dat Suriname vrijwel in het midden van de cirkel komt te liggen en van Suriname uit eveneens in geel vier banen lopen naar Afrika, Europa, Midden- en Zuid-Azië."

In de brief volgt vervolgens een uitleg, waaruit blijkt dat de kleur groen Suriname symboliseert en "dat met de gele cirkel, omvattende een deel van de aardbol wordt weergegeven de eenheid en voortgaande ontwikkeling, waarbij alle bevolkingsgroepen welke in aanzienlijke mate hun oorsprong hebben gehad in verschillende werelddelen worden omvat."

Dagblad *Het Nieuws* kan er niet enthousiast over worden en schrijft op 10

Surinaamse vlag is het rood-wit-blauw behouden, doch er is over de banen van het rood en het wit aan de zijde van de vlaggemast een groene rechtehoek aangebracht waarop (in geel) een rad met zeven spaken. Met dit rad wil men symboliseren niet alleen de vooruitgang, maar ook de gelijkwaardigheid en verbondenheid van de verschillende bevolkingsgroepen en de districten (7 in getal)."

Op 27 november schrijft *Amigoe di Curaçao* onder de kop "Niets bekend van eigen Surinaamse vlag" dat de berichtgeving in het *Algemeen Handelsblad* voorbarig lijkt te zijn: "...dat er sprake zou zijn van een ontwerp en dat gesuggereerd wordt dat dit ontwerp aanvaard is in Suriname. Bedoeld ontwerp is in Suriname zelfs niet eens bekend." *Amigoe di Curaçao* citeert vervolgens dagblad *Het Nieuws*, die het "bedoeld ontwerp niet origineel [vindt] en de berichtgeving hierover een beetje een rare geschiedenis".

december (vijf dagen voor de officiële plechtigheid in de Ridderzaal in Den Haag) onder de kop "Veel te omslachtig": *"Wij hebben als bezwaar tegen dit ontwerp dat het veel te ingewikkeld is om zonder onoverkomelijke bezwaren gemaakt te worden. Hoe moet de werelddol, waarop Suriname te zien moet zijn, vervaardigd worden? Het wordt een ingewikkeld patroon dat meer dan oppervlakkige kennis van handwerken vereist om een dergelijke vlag in elkaar te zetten".*

De met onmin uit het vlagcomité gestapte Jacques Lemmer en Johannes Mungra hadden inmiddels een eigen comité samengesteld (het Comité Surinaamse Vlag) en hoewel duidelijk niet meer op tijd voor de inmiddels verstreken 15de december, komt men met een eigen vlagontwerp middels een communiqué op 17 december, dat op de 18de besproken wordt in *Het Nieuws*. De krant weet te melden dat het om een horizontale banenvlag gaat in de kleuren rood-zwart-groen, met langs de mastzijde een oranje baan. De duiding volgens het comité is als volgt: *"Rood – strijd, zwart – symbool voor de Tropenbevolking, groen – hoop, tevens de populairste landskleur. Oranje is de trouw aan het Huis van Oranje".*

Volgens *Het Nieuws* is "[d]it ontwerp (...) zeer zeker eenvoudig te maken, een voorwaarde die volgens ons ontbrak aan [het] ontwerp van het comité onder voorzitterschap van de Hr. F. de Rooy. De gekozen kleuren evenwel vormen geen fraai geheel. Drie harde kleuren waarvan het zwart en groen naast elkaar somber aandoen."

Alle inspanningen ten spijt: het mag niet baten, geen van de vlagontwerpen komt verder dan de tekentafel en de comités lijken een stille dood te sterven.

Derde poging: 1958-1959

Op 25 maart 1958, drieënhalf jaar later, informeert het Amerikaanse

Museum of People and Places, affiliated with The International War-Flag Museum in New Haven, Connecticut, bij de directeur van het Surinaamse kabinet of het tot de mogelijkheden behoort een Surinaamse vlag voor de collectie te bekomen ("...regardless of size or condition, so that your nice country can be represented here also.").

Op 12 april antwoordt de plaatsvervangend directeur van het kabinet, Mr. J.A.J. van Gorkom dat hij "the honour" heeft "to inform you that the flag of Surinam is still the flag of the Kingdom of the Netherlands. The plans of the Government of Surinam to give to Surinam her own flag are still in preparation".

Of deze vraag als een soort wake-up call fungeerde, zullen we waarschijnlijk nooit weten. Feit is echter dat met het aantreden van het kabinet-Emanuel op 1 juli 1958 in de regeringsverklaring het volgende stond te lezen: *"De regering stelt zich voor op korte termijn de nodige ontwerp-landsverordeningen in te dienen, teneinde een Surinaamse vlag, het Surinaamse wapen en de nationale hymne wettelijke grondslag te geven."*

En inderdaad: op 14 oktober, drie maanden later dus, melden de kranten plotsklaps dat Suriname een eigen vlag krijgt, het *Algemeen Handelsblad* met de kop "Suriname wil een eigen vlag" en het *Algemeen Dagblad* met het stilliger "Suriname krijgt eigen vlag".

Beide ultrakorte berichten hebben dezelfde ANP-tekst: *"De Surinaamse regering zal binnenkort aan de Staten het ontwerp aanbieden voor een Surinaamse vlag en een Surinaams wapen. Het ontwerp voor de vlag zal zijn rood-wit-blauw, met in het midden een groene ruit waarin een ster."*

Victor de Miranda

Frank Essed

Eva Essed-Fruin

Lou Lichtveld

Noni Verwey-Lichtveld

Dagblad Het Nieuws vermeldt op dezelfde dag meer details: *"Het bericht dat gisteren door het ANP uit Curaçao is gepubliceerd inzake de Surinaamse vlag, is zeer voorbarig. De bevoegde instanties hebben nog geen voorstel over een vlag ontvangen. Wel is er met ambtenaren van gedachten gewisseld over de kwestie van protocol en daarbij is de vraag gesteld of men in Suriname twee vlaggen moet voeren, indien de Surinaamse vlag toch reeds hoofdzakelijk Rood-Wit-Blauw zou zijn, met een figuur bijvoorbeeld een ster, erin verwerkt. Kennelijk is een antwoord op een desbetreffende vraag in de JPF-club [het clubhuis van de Surinaamse gemeenschap op Curaçao, red.] verkeerd begrepen."*

Naar aanleiding van het RVD-bericht betreffende de Surinaamse vlag werd het ANP nader uit Willemstad medegedeeld dat het ontwerp waarvan de heer Emanuel [Severinus Emanuel, premier van Suriname, red.] sprak, het ontwerp is van de heer Lou Lichtveld. De heer Emanuel voegde hieraan toe dat hij dit het beste ontwerp vond. Evenwel moesten alle bevoegde instantiën terzake nog worden geraadpleegd."

Het Nieuws houdt de vinger aan de pols. Tijdens Emanuel's verblijf op Curaçao vanwege een diplomaten-conferentie, is er op 19 oktober ook tijd voor een bezoek aan de JPF-club in Willemstad, waar de premier een toespraak houdt en "zeer vele vragen" beantwoordt. *"Volgens de Premier (...) zal het ontwerp voor een Surinaamse Vlag en Wapen spoedig gereed zijn en aan de Staten worden aangeboden. De Vlag zal zijn: Rood-Wit-Blauw met groene ruit in het Midden waarin een witte ster zal zijn aangebracht."*

Om niet nader gespecificeerde redenen sneuvelt ook dit ontwerp, eind 1958/begin 1959. Het zal kort hierna zijn geweest dat er twee proef-exemplaren van een rood-wit-blauwe vlag werden gemaakt met het "oude" wapen van Suriname, dat echter nooit officieel als zodanig was vastgesteld (zie *Het Museumstuk* op de pagina's 16-17). Op 13 januari 1959 schrijft *Amigoe di Curaçao*: *"Vernomen wordt dat de officiële nationale vlag van Suriname er zal uitzien als de Nederlandse vlag met in het midden een ovaal wapen. Hierin is links een scheepje afgebeeld, rechts een palmboom en*

1958 Vlagontwerp met de ruit en ster uit het wapen (reconstructie)

Begin 1959 Het eerste vlagontwerp van Lou Lichtveld met het nieuwe staatswapen (reconstructie)

in het midden een gouden sterretje. (...) Het scheepje is een zeilboot uit het koloniale tijdperk en bekend van het [onofficiële, red.] Surinaamse wapen en de Surinaamse postzegels. De ontwerper is Albert Helman.” [Albert Helman was de schrijversnaam van Lou Lichtveld, red.].

Dit nieuwe ontwerp komt ook ter sprake in een brief van de Gevolmachtigd Minister van Suriname, Raymond Pos aan de Minister van Zaken Overzee, Gerard Helders, waarin hij stelt dat de Surinaamse regering het voornemen heeft om een vlag en een nieuw wapen in te voeren: *“Met betrekking tot deze vlag gaat Haar voorkeur uit naar de Nederlandse vlag, waarin het nieuwe wapen is aangebracht”*. Daar hier als basis de Koninkrijksvlag wordt gebruikt, vraagt Pos zijn collega vervolgens of er toestemming van de Rijksregering nodig is voor het invoeren van een dergelijke vlag, *“alsmede de richtlijnen, protocolaire voorschriften (...) wanneer de nieuwe Surinaamse vlag zal zijn vastgesteld, ten opzichte daarvan en van de Rijksvlag.”*

Helders vraagt her en der advies en in de weken hierna wordt Pos overspoeld met ambtsberichten, vlag-etiquette, protocollen en regels omtrent gebruik en misbruik van de Nederlandse vlag van diverse ministeries en de Hoge Raad van Adel, dat de regering adviseert over vlaggenvraagstukken.

Binnen de Staten van Suriname was er ook kritiek: één van de leden was *“...minder optimistisch over het gemakkelijk omtoveren van een Rijksvlag in een vlag voor het Rijksdeel Suriname”*, terwijl een ander liet weten *“het fraaier te vinden”* als het wapen (in de vlag) *“de rode en de blauwe baan niet zou raken.”*

Of men door het woud aan voorschriften en het gebrek aan consensus in de Staten, de moed verloor om de Nederlandse vlag als canvas voor het Surinaamse wapen te gebruiken, is tijdens mijn onderzoek niet duidelijk geworden, maar feit is dat men in de loop van 1959 afstand nam van het vlag-ontwerp. Desalniettemin lijkt het erop dat Lichtveld vervolgens opnieuw met een dergelijke oplossing kwam (zoals we hierna zullen zien), getuige de op schrift gestelde herinneringen aan deze periode van Eva Essed-Fruin, de vrouw van Frank Essed, minister van Opbouw in het kabinet Emanuels.

Eerste vlag: 1959

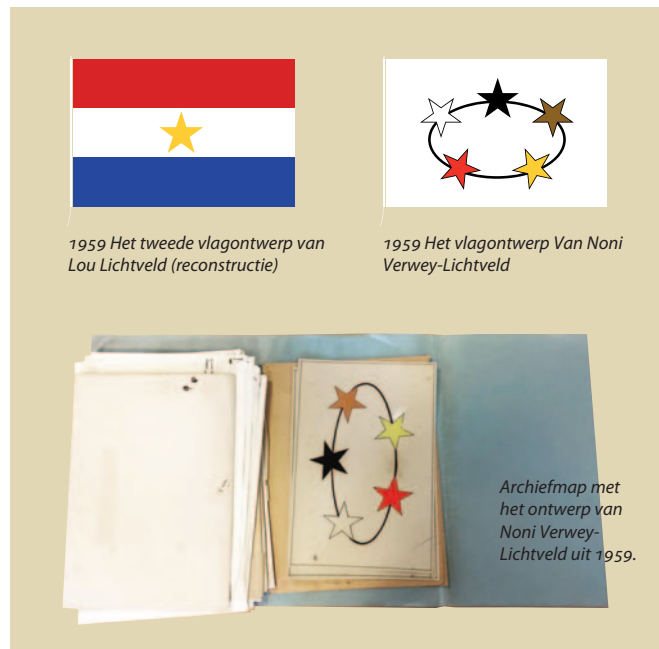
Zoals we eerder zagen, strandden eerdere pogingen om tot een vlag te komen als het tegengat, dit keer echter pakte men door. Onverwachte wendingen zorgden evenwel voor de nodige moeilijkheden.

Dagblad *Nieuw-Suriname* wijdt op 10 oktober een uitgebreid artikel aan het nieuwe wapen, met de verschillende *do's and don'ts* waaraan het dient te voldoen, waarbij Lou Lichtveld, die de opdracht hiervoor kreeg, uitgebreid aan het woord komt om zijn visie toe te lichten.

De nieuw te ontwerpen vlag echter, moet het doen met slechts één zin: *“Voor wat de vlag en het volkslied betreft, hoopt de Regering binnen niet al te lange tijd met voorstellen te komen.”* Wat het artikel niet meldt, is dat die ontwerp-opdracht óók aan Lichtveld was gegund.

In de Surinaamse media komt het vlagontwerp van Lichtveld nergens aan de orde. En hoewel er dus eerder sprake was van het (nieuwe en eerste officiële) Surinaamse wapen op de witte baan van de Nederlandse vlag, kon ook het nieuwe ontwerp van Lichtveld op weinig enthousiasme rekenen, want opnieuw gebruikte hij de Nederlandse vlag als basis, maar nu met in de witte baan de vijfpuntige gouden ster uit het hartschild van het door hem ontworpen wapen.

Volgens Eva Essed-Fruin, zei Lichtveld over het ontwerp dat het

Koningin Juliana en minister Pos tonen de nieuwe Surinaamse vlag in Paleis Soestdijk op 15 december 1959. (Foto: Ben van Meerendonk, beeldarchief IISG)

Eerste dag-uitgave t.g.v. de Dag der Vrijheden, met postzegels van de nieuwe vlag en nieuw wapen (1960)

een “zuinige oplossing” was, omdat het op die manier niet nodig zou zijn om bij officiële gelegenheden twee vlaggen uit te steken en de bestaande rood-wit-blauwe vlaggen met een kleine wijziging in gebruik konden blijven.

In de geheime comité-vergadering van de Staten werd Lichtveld's ontwerp voor het nieuwe wapen officieel goedgekeurd, maar ontstond er daarna volgens Essed-Fruin "...heftig verzet tegen de in wezen Nederlandse vlag". Frank Essed vertelde zijn vrouw dat het lid Emile de la Fuente met veel pathos het ontwerp verscheurde.

De regering had nu een probleem: wél een nieuw wapen, maar nog steeds geen nieuwe vlag. Hoe kon er, bij voorkeur nog vóór het vijfjarig jubileum van Statuutdag op 15 december, een nieuw – en hopelijk acceptabel – ontwerp aan de Staten worden voorgelegd?

Binnen de regering ontspon zich een discussie, waarbij een aantal ministers zich afvroeg wat er typerend was voor Suriname. Minister van Openbare Werken en Verkeer, Victor de Miranda, meende dat dat de wijze was, waarop de verschillende bevolkingsgroepen van het land vreedzaam naast elkaar leefden. Hieruit voortvloeiend ging het daarna over (huids)kleuren en of die 'vertaald' konden worden naar een vlag. Zo kwam men uit op vijf kleuren: rood voor de inheemse indianenbevolking, wit voor de blanken, zwart voor de van oorsprong uit Afrika afkomstige bewoners, geel voor het Chinese deel van het volk en bruin voor de Hindoestanen en Javanen.

Maar hoe dit alles in een vlag te verwerken?

Eva Essed-Fruin onthult in 2000 in een artikel in het tijdschrift *OSO*, (een- enveertig jaar nadat dit speelde en twaalf jaar na de dood van haar man), wat er vervolgens gebeurde: *"Ik herinner me hoe mijn man 's middags thuis met kleurpotloden bezig was om banen naast of onder elkaar te zetten, maar welke volgorde hij ook nam, het werd nooit fraai. Bovendien, welke kleuren moesten boven en welke onder?"*

Ze schiet haar man te hulp met een opvallende suggestie: *"Waarom vraag je Noni niet, zij is tenslotte ontwerpster"*. De Noni waar Essed-Fruin op doelt, is Noni Verwey-Lichtveld, een dochter van Lou Lichtveld uit zijn eerste huwelijk.

Ellips met sterren

Essed contacteert Verwey-Lichtveld en legt haar het probleem voor. Ze toont zich bereid te helpen. Essed-Fruin herinnert zich: *"Een paar uur later belde zij al terug met het idee van gekleurde sterren die met elkaar verbonden waren door een ellipsvormige band. 's Avonds werd er bij ons thuis getekend en gediscussieerd. Er waren wel een paar problemen. Bruin, de kleur waarmee de Hindoestanen en Javanen zouden moeten worden aangeduid, behoorde eigenlijk niet tot de heraldische kleuren. Maar in een oude Duitse Brockhaus [Enzyklopädie] vond ik 'selten auch Braun'."*

Een volgend probleem was de achtergrond. Verwey-Lichtveld voelde veel voor blauw of groen, maar aangezien dit in Suriname ook politieke kleuren waren (blauw: Eenheidsfront/groen: NPS), vielen die eigenlijk al gauw af. Essed-Fruin: *"Het compromis werd toen een witte achtergrond, symbool van de vrede waarin de bevolkingsgroepen samenleefden. Niet mooi, maar dat is een compromis zelden."*

Het ontwerp wordt voorgelegd aan de Raad van Ministers, die akkoord gaat, maar wel graag een proefexemplaar van de vlag wil zien, opdat die aan de Statenleden getoond kon worden.

Verwey-Lichtveld dacht dat haar tante Sylvie Lichtveld-Couvreur (de vrouw van Lou Lichtveld's broer Gerard) wel kon helpen. Zij had eerder al het ontwerp van haar zwager genaaid en voorzag familieproblemen als zij diens dochter met háár ontwerp hielp. Het is uiteindelijk 'modiste' Heloïse Everduim die de vlag *"snel en keurig"* in elkaar zet. Essed-Fruin: *"Bij de commissie uit de Staten wekte hij (sic) geen weerstand op en de Raad van Ministers besloot de ontwerpplandsverordening voor vlag,*

volkslied en wapen in te dienen."

Hoewel het ontwerp op dat moment nog niet bekend is, vermeldt het *Algemeen Handelsblad* op 29 oktober dat de *Progressieve Surinaamse Volkspartij (PSV)* zich op voorhand verzet tegen de wijze van het invoeren van een nieuwe vlag: *"De PSV is van mening dat wapen, vlag en volkslied van een land tot stand dienen te komen met medewerking van de gehele gemeenschap."*

Wat er vervolgens gebeurt is niet minder dan een heuse vlaggenrel.

Rel

Het oppositieblad *De West* wijdt een artikel aan de ingediende ontwerpplandsverordening, waarin Lou Lichtveld genoemd wordt als ontwerper van het wapen en zoals Essed-Fruin het zich herinnert: *"...heeft dit bij de redacteur (...) aanleiding gegeven tot de veronderstelling dat het ontwerp van de vlag ook van zijn hand was. Dit was de druppel die de gal van Lichtveld liet overlopen. Het verwerpen van zijn vlagontwerp had hem al ernstig gegriefd en nu reageerde hij furieus."*

Lichtveld uit zijn gram middels een ingezonden brief in dagblad *Suriname*, die op 18 november gepubliceerd wordt.

Onder de kop *"Niet onder valse vlag"*, trekt hij van leer en laat hij weten dat tegen zijn uitdrukkelijke verlangen in, een staatsstuk in de openbaarheid is gekomen, waarin hij als ontwerper van het wapen wordt genoemd, maar dat dat tevens *"...helaas aanleiding gegeven [heeft] tot de misvatting bij velen, als zou ik ook enige bemoeienis gehad hebben met het thans ingediend ontwerp voor een nationale vlag. Dit is volstrekt niet het geval en ik zie mij genoodzaakt zulks openlijk te verklaren, omdat ik in tegen-deel het ingediende ontwerp voor een vlag in ieder opzicht verkeerd en verwerpelijk acht."*

Lichtveld betoogt dat het ontwerp *"...noch aan de technische, noch aan de symbolische, noch aan de aesthetische eisen die redelijkerwijze aan een belangrijk nationaal symbool gesteld mogen worden [beantwoordt]. Ik acht het met groot leedwezen niet alleen foei-lelijk en verkeerd, maar ook een blamage voor ons land en een kwalijke verzinnebeelding, die tot bestendiging van menig euvel aanleiding geeft."*

Verderop in zijn stuk schrijft hij: *"...een eigen vlag laat zich niet voorschrijven, zoals bijv. een nieuwe belasting. Ze zal alleen geliefd en geëerbiedigd kunnen worden als symbool, wanneer ze als zodanig inderdaad tot de mensen spreekt."* Tevens spreekt hij over de vlag als zijnde een *"overhaast bedenksel van vreemden in den lande."*

De West neemt het stuk de volgende dag, 19 november, in zijn geheel over, waarbij redacteur David Findlay, die op slechte voet staat met Lichtveld, niet kan nalaten eraan toe te voegen: *"De kritiek geldt echter ook voor het door hem ontworpen wapen. Ook dit is foei-lelijk."*

In Nederland ondertussen, heeft de Hoge Raad van Adel zich over het vlagontwerp gebogen en schrijft voorzitter Dirk Graswinckel op diezelfde dag aan Raymond Pos, gevolmachtigd minister van Suriname: *"De Raad kan zich over het algemeen wel verenigen met de samenstelling van het ontwerp voor de vlag van Suriname. Het College acht echter de witte ster in het witte veld minder gelukkig, aangezien deze op een afstand niet duidelijk zichtbaar zal zijn, zodat wellicht de indruk kan worden gewekt, dat op die plaats iets aan de vlag ontbreekt."*

Terug in Suriname noemt *De West* het vlagontwerp 'afschuwelijk' en verwacht dat duizenden de vlag niet zullen respecteren. Volgens de krant is de vlag vrij snel gemaakt *"door een Hollandse vriendin van de minister van Opbouw, mej. E. Fruin."*

Dit alles heeft tot gevolg dat er in de week hierna door de Surinaamse, Antilliaanse en Nederlandse kranten uitgebreid over wordt bericht.

Zo schrijft dagblad *Tubantia* op 25 november dat de regeringsvoorlichter naar aanleiding van “deze opmerking” (aangaande “mev. E. Fruin”) een communiqué heeft uitgegeven waarin de bewering van *De West* “als uit de lucht gegrepen wordt gekenschetst.” Volgens de voorlichter is de grondgedachte van het ontwerp afkomstig van de minister van Openbare Werken en Verkeer (Victor de Miranda, red.) en vervolgens “uitgewerkt door mevr. Verwey-Lichtveld, een dochter van Lou Lichtveld, die kortgeleden uit Nederland in Suriname is aangekomen.”

Daarmee lag de naam van Noni Verwey-Lichtveld op straat, wat zij zelf had willen voorkomen. In de begeleidende ‘memorie van toelichting’ van eind oktober, bij het ingediende ontwerp van de landsverordening, wordt namelijk gesproken over “de ontwerper, die onbekend wenst te blijven.”

Of Lichtveld toen pas doorkreeg dat zijn eigen dochter verantwoordelijk was voor het ontwerp, of dat hem dat reeds eerder verteld was, vermeldt de historie niet. Essed-Fruin zei hierover: “Op het persoonlijke vlak heeft zijn brief in *De West* de verhouding met zijn dochter geen goed gedaan, al is die later weer verbeterd.”

Op 30 november meldt het *Algemeen Handelsblad* dat “reeds een eerste zending Surinaamse vlaggen uit Nederland onderweg is naar Suriname. De Surinaamse Staten zullen echter hun oordeel over de vlag nog moeten uitspreken.”

Ondanks alle kritiek op het ontwerp wordt de vlag vervolgens op 8 december met algemene stemmen (18) aangenomen, net als het wapen en de nieuwe tekst voor het volkslied. Wél heeft Coen Ooft, fractieleider van de PSV, kritiek over de wijze waarop de drie ontwerpen tot stand kwamen, omdat de Surinaamse bevolking over de ontwerpen niet is gehoord. Ernstiger nog vindt Ooft dat de vlaggen al besteld waren voordat het parlement er zijn goedkeuring aan had gehecht.

Op 14 december reist gevolmachtigd minister Raymond Pos af naar Nederland, met een mahoniehouten doos waarin een exemplaar van de Surinaamse vlag van 2x3 meter. De volgende dag wordt hij op Paleis Soestdijk ontvangen door koningin Juliana, waarbij haar de vlag wordt aangeboden en waar ze vervolgens ook mee op de foto gaan.

Op diezelfde 15de december, *Statuutdag*, wordt de vlag voor het eerst in Suriname gehesen tijdens een plechtigheid op het Oranjeplein (het tegenwoordige Onafhankelijkheidsplein) in Paramaribo, naast de –eveneens nieuwe– vlag van de Nederlandse Antillen en die van Nederland.

Dagblad *Het Nieuws* meldt de dag erna dat “een kleine peiling ons [heeft] geleerd dat de meesten de vlag tenslotte toch niet zo lelijk vonden als zij zich uit de krantenberichten hadden voorgesteld.”

Desondanks is de vlag in de zestien jaar dat ze in gebruik was, nooit echt populair geworden.

Intermezzo: 1966/1967

In april 1966 worden er speciale gouverneursvlaggen ingevoerd voor Suriname en de Nederlandse Antillen: aan de boven- en onderkant van de twee landsvlaggen worden smalle rood-wit-blauwe banen toegevoegd.

Het *Algemeen Handelsblad* doet op 17 mei 1967 verslag van een persconferentie van premier Johan Pengel, die liet weten “dat er stemmen zijn opgegaan” om de Surinaamse vlag te veranderen. “De witte achtergrond voldoet niet en de sterren die de bevolkingsgroepen uitbeelden, brengen een radicaal element in de vlag, waardoor de eenheid van de Surinaamse bevolking niet kan worden weergegeven”, aldus Pengel.

De in 1966 ingevoerde gouverneursvlag van Suriname.

Volgens de premier kan de invoering van een nieuwe vlag echter tot de “algemene onafhankelijkheid” wachten.

Op 9 december 1967 stuurt de bekende Amerikaanse vlaggenkundige Whitney Smith, verbonden aan *The Flag Research Center*, een ongevraagd voorstel voor een nieuwe vlag aan de Surinaamse regering. Smith ontwierp in 1966

de vlag van buurland Guyana en was in 1981 betrokken bij het ontwerp van de vlag voor Bonaire.

Het gaat om een vlag met drie horizontale banen in de verhoudingen 16:2:6, in de kleuren groen, wit en blauw, met een gouden ster op de groene baan bij de mastzijde. De kleuren ontleent Smith aan het Surinaamse wapen. De Surinaamse regering doet er niets mee en bedankt beleefd.

Het ontwerp van Whitney Smith.

Tweede vlag: 1975

Hoewel van tijd tot tijd de roep om onafhankelijkheid klinkt, duurt het tot en met het aantreden van het eerste kabinet-Arron op 24 december 1973, voordat er voor het eerst serieus werk van wordt gemaakt.

Premier Henck Arron laat op 15 februari 1974 weten dat hij Suriname niet later dan “ultimo 1975” onafhankelijk wil laten verklaren.

Nederland wordt op dat moment geregeerd door het kabinet-Den Uyl en Arron's oproep vindt bij zijn progressieve kabinet een vruchtbare voedingsbodem. Den Uyl is van mening dat het hebben van koloniën, ook al zijn het dan officieel gelijke partners, niet langer van deze tijd is.

Op de achtergrond speelde bovendien de groeiende migratie van Surinamers naar Nederland een rol.

Na talloze besprekingen in 1974/1975, wordt de onafhankelijkheidsdatum op 25 november 1975 vastgesteld.

Dagblad *De Vrije Stem* citeert op 3 februari 1975 premier Arron, die tijdens een televisietoespraak verklaart dat er “binnen de Surinaamse gemeenschap grote kontroversen (sic) [bestaan] met betrekking tot de nationale vlag”. De regering stelt dan ook de hele Surinaamse gemeenschap in staat om “visies naar voren te brengen met betrekking tot de nieuwe vlag van het soevereine Suriname” en dat er een prijsvraag zal worden uitgeschreven.

Op 3 april verschijnt de oproep voor de prijsvraag in de kranten, ter vervanging van de symbolen (vlag en wapen, red.) bij landsverordening van 8 december 1959. Inwoners worden opgeroepen “binnen een maand na heden, doch niet later dan ultimo april 1975 in te dienen: (...) een ontwerp van de nieuwe vlag waarbij rekening dient te worden gehouden dat de vlag rechthoekig moet zijn”, tevens dient er een korte beschrijving meegestuurd te worden.

269 ontwerpen

Middels een bekendmaking in de dagbladen op 30 mei maakt de regering bekend dat er 269 ontwerpen voor de vlag zijn ingediend en 69 voor het wapen en dat ze “in het algemeen een goed verzorgde indruk [maken] en met genoeg kan worden geconstateerd dat men er veel zorg

De drie overgebleven kansrijke ontwerpen

1

2

3

Jack Pinas (1925-2016)

aan heeft besteed." De bekendmaking sluit af met de belofte dat er "spoedig nadere bijzonderheden" over "de verder te volgen procedure [zullen] worden bekendgemaakt."

Op 19 juni deelt de Regerings Publiciteits Dienst (RPD) mee dat premier Arron een werkgroep heeft ingesteld die de regering zal adviseren en "op korte termijn verslag [zal] uitbrengen" omtrent de nieuwe ontwerpen voor vlag en wapen.

De commissie bestaat uit voorzitter drs. Evert Azimullah (politicoloog), Jules Chin A Foeng (Nationaal Instituut voor Kunst en Cultuur), Alphons Maynard (Surinaamse Academie voor Beeldende Kunsten), Nola Hatterman (Nieuwe School voor Beeldende Kunst), drs. Ewald Plet (sociaal pedag oog), Siegmien Power-Staphorst (maatschappelijk werkster) en Stuart Robles de Medina (kunstenaar).

Net als in 1959 verloopt ook ditmaal de keuze voor een nieuwe vlag chaotisch. Hoewel het aantal ingestuurde vlagontwerpen op enig moment terug is gebracht van 269 naar 21, is op 7 oktober, slechts 49 dagen vóór de onafhankelijkheid, nog niet bekend hoe de Surinaamse vlag eruit zal zien, blijkt uit een artikel in *De Volkskrant*: "De regering heeft drie voorstellen uitgewerkt voor het parlement, maar dat kan niet beslissen zolang de oppositionele meerderheid dit orgaan blijft boycotten."

Evert Azimullah (1938)

De ontwerpen

Het eerste van de drie overgebleven ontwerpen had een groen veld met een langgerekte rode driehoek, de basis aan de mastzijde, de punt halverwege de vluchtzijde. De van het wapen bekende groene ruit met gele ster prominent op de rode driehoek.

Model nummer twee bestond uit vijf horizontale banen groen-geel-rood-geel-rood in de verhoudingen 2:1:4:1:2 met het wapen van Suriname op een wit paneel op de rode baan.

Het derde ontwerp dat boven kwam drijven had net als nummer twee vijf banen in dezelfde verhoudingen, maar dan in de kleuren groen-wit-rood-wit-groen, met een witte cirkel op de rode baan, waarin een zwarte vijfpuntige ster.

De commissie komt er niet onmiddellijk uit en begint zelf met 'sleutelen' aan twee van de ontwerpen: van het eerste ontwerp wordt de ruit verwijderd, waardoor de gele ster op de rode driehoek overbleef, maar daarmee leek de vlag te veel op die van buurland Guyana.

Er wordt vervolgens naar het derde ontwerp gekeken. Dit was afkomstig van Jack Pinas, kunstenaar en vakbondsleider, maar er ontstaan meningsverschillen over de zwarte ster, die zou te veel het Afro-Surinaamse deel van de bevolking symboliseren, net als op de dan nog in gebruik zijnde 'sterrenvlag'. Tevens zou de kleur zwart een beeld oproepen van een bepaalde politieke partij.

Als de commissie Pinas vraagt of er wat veranderingen aan zijn vlag kunnen worden doorgevoerd, verklaart hij dat als er iemand aan zijn artistieke productie komt, hij naar de rechter zal stappen, hij had het zwart juist gekozen omdat het geen heraldieke kleur was.

Premier Arron moet er zelf aan te pas komen om Pinas over te halen. In een compromis wordt vervolgens besloten tot een witte ster, "omdat wit de verzameling is van alle kleuren."

Net in deze periode is Whitney Smith van *The Flag Research Center* in Suriname op bezoek, die – zoals we eerder zagen – in 1967 een ongevraagd vlagontwerp voor een Surinaamse vlag opstuurde. Smith, wiens tweede vrouw uit Suriname kwam, mengt zich vervolgens ook in de discussie, hij adviseert geen witte ster te plaatsen, "omdat een witte ster bij heldere hemel in een tropenland zou lijken alsof er iets uit de vlag is geknipt." Zijn advies is een gele ster (net als op zijn eigen ontwerp uit 1967). Inmiddels dringt de tijd en er moeten knopen worden doorgemaakt: de commissie besluit dan de gele ster van het inmiddels afgefallen eerste ontwerp op de vlag van Pinas te zetten. De nieuwe nationale vlag van Suriname is geboren.

Geen winnaar

Evert Azimullah (tegenwoordig bekend onder de naam Evert Gonesh), voormalig voorzitter van de vlagcommissie uit 1975, herinnert zich in een artikel in *De Ware Tijd* van 3 februari 2005: "In feite is het een commissievlag."

Dat politiek nooit ver weg is in Suriname, blijkt uit hetzelfde interview, waarin Azimullah stelt: "Je had keihard NPS-groen en keihard PNR-rood." Zonder enige afstemming wordt Jack Pinas geconfronteerd met zijn basisontwerp, nu voorzien van een gele ster, die – zo krijgt hij te horen – het gevolg is van het feit dat de *KPS*, die ook in de regering zit, haar partijkleur anders niet vertegenwoordigd zou zien in de vlag. De regering gaat akkoord met het ontwerp.

Pinas is ontstemd en distantieert zich van de vlag. Een prijs wordt nooit uitgereikt: de commissie heeft nooit een winnaar gepresenteerd en die was er strikt genomen ook niet.

Dan moet de vlag echter nog goedgekeurd worden door het parlement. Op 16 en 17 november worden tijdens een marathonzitting de grondwetsherzieningen – die bij de onafhankelijkheid in werking moeten treden – behandeld. Het vlagontwerp komt op de tweede dag eerst in een besloten bijeenkomst ter sprake. De vier regeringspartijen zijn vóór, maar de oppositiepartij VHP is tegen het ontwerp, dat volgens oppositieleider Jagernath Lachmon, de politieke kleuren van de coalitiepartijen gebruikt: "Groen voor de NPS, wit voor de Javaanse KTPI, rood voor de PNR en geel voor de KPS", waardoor de VHP-kleur oranje niet in de vlag vertegenwoordigd is. Het debat loopt zo hoog op dat VHP-Statelid Humphrey Nurmohamed uitroept: "Deze vlag moet worden verscheurd en vertrappt!",

waarna er enige consternatie ontstaat. Hij voegt eraan toe: *“Deze regering neemt eerst maatregelen, voert die uit en laat vervolgens het parlement ja knikken.”* Lachmon roept zijn collega tot de orde, terwijl Statenvoorzitter Emile Wijntuin zich “geïrriteerd” toont.

Premier Arron licht de keuze voor de vlag vervolgens toe in een ‘huis-houdelijke vergadering’, waarin hij onder meer laat weten dat de gekozen kleuren *“toevallig”* die van de regeringspartijen zijn, maar dat hun betekenis *“anders moet worden verstaan.”* Dat deze uitleg niet door iedereen wordt onderschreven, blijkt wel uit het feit dat de kleur oranje alsnog wordt toegevoegd, zij het op enigszins cosmetische wijze: de kleur rood zou worden samengesteld uit vier delen helderoranje (vermiljoen) en zes delen karmijnrood.

Op 19 november wordt de nieuwe grondwet met algemene stemmen (36) aangenomen, waardoor ook de vlag officieel is geworden.

Voorbereiding onafhankelijkheid in Suriname; premier Arron (rechts) en oppositieleider Lachmon met nieuwe vlag van Republiek Suriname 24 november 1975.

Eind goed al goed

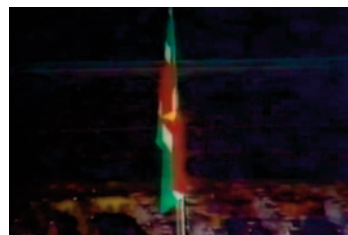
Wellicht als een soort troostprijs wordt Jack Pinas gevraagd om op 25 november de nieuwe Surinaamse vlag voor het eerst te hissen in het Surinamestadion (in 2000 omgedoopt tot het André Kampervestadion) in Paramaribo, maar daar bedankt hij voor.

Omdat het vlagontwerp pas zo laat bekend is geworden, moet het Amsterdamse vlaggenbedrijf Faber snel aan de bak: de familie Faber herinnert zich de opdracht als *“een productie met een bloedhaast”*. Dankzij de pas in gebruik genomen experimentele vlakdrukmaschine lukt het echter de vlaggen op tijd af te krijgen. Op het nippertje overigens: *De Telegraaf* van 22 november weet te melden dat het voor de onafhankelijkheidsviering uitgenodigde kroonprinselijk paar, prinses Beatrix en prins Claus, *“in het geheim de officiële vlaggen van Suriname mee in het vliegtuig zullen nemen.”* Als dat al ‘geheim’ was, is het dat op het moment van publicatie niet meer. Volgens de krant gaat het om *“kisten met tientallen vlaggen.”*

In de late avonduren van 24 november verzamelen zo’n 30.000 Surinamers zich in het Surinamestadion, waaronder uiteraard alle betrokken politici acte de présence geven, net als de Nederlandse premier Den Uyl, prinses Beatrix en prins Claus.

Als om middernacht de 25ste november zich aandient, vindt de vlag-

ceremonie plaats, de oude sterren-met-ellips-vlag gaat naar beneden en de nieuwe gaat in top. Bij ontstentenis van Jack Pinas is het onderluite-

nant Frank Jong Loy van de Surinaamse politie die de eer te beurt valt deze handeling te verrichten Wapperen doet de vlag vanwege het ontbreken van wind helaas niet.

Als Jong Loy de volgende dag opnieuw in het (lege) stadion is, ziet hij tot zijn verbazing dat de vlag er nog steeds hangt. Daarop besluit hij de vlag zelf neer te halen en mee te nemen.

Suriname is onafhankelijk en heeft een nieuwe vlag, dit najaar vijftig jaar geleden.

De vlag is in tegenstelling tot de eerdere vlag uit 1959, altijd populair geweest en is in Suriname volop in het straatbeeld te zien. Hetzelfde geldt voor Nederland, waar de Surinaamse gemeenschap op ruim 335.000 personen wordt geschat, het vlaggebruik beperkt zich overigens veelal tot de vele Surinaamse eethuizen, afhaalrestaurants en winkels. □

De symboliek van de kleuren in de officiële publicatie over de vlag

Het groen symboliseert de vruchtbaarheid van Suriname met zijn vele mogelijkheden, tevens ver-

beeldt deze kleur de hoopvolle verwachting, het nieuwe Suriname.

Het wit symboliseert de gerechtigheid.

Het verbeeldt ook de vrijheid. De witte banen van de gerechtigheid en de wijsheid verbinden het groen van de moge-

lijkheden van het land met het rood van de daden van de natie.

In het rood wordt de liefde die tot daden leidt, uitgedrukt. Het symboliseert de progressiviteit, het streven om zich met de daad te blijven inzetten voor het vaderland.

De gele ster symboliseert de eenheid van de natie en de gerichtheid op de gouden toekomst. Uit haar licht put de natie de kracht zich met vertrouwen in eigen kunnen te blijven inzetten voor land en volk.

Bronnen

Geraadpleegde kranten via Delpher: *Algemeen Dagblad*, *Algemeen Handelsblad*, *Amigoe di Curaçao*, *De Gooi- en Eemlander*, *Het Nieuws*, *Nieuw-Suriname*, *Suriname*, *De Surinamer*, *De Telegraaf*, *Tubantia*, *De Volkskrant*, *De Vrije Stem*, *De Ware Tijd* en *De West*. Artikel “Lou Lichtveld en Surinaamse symbolen” door Eva Essed-Fruin, gepubliceerd in *OSO*, Tijdschrift voor Surinaamse Taalkunde, Letterkunde, Cultuur en Geschiedenis, vol.19, nr. 2 (november 2000), pp.167-174. Privéarchief Jos Poels, Collectie Hoge Raad van Adel, Collectie Sierksma

Dankbetuiging

Jos Poels (voor het delen van zijn archief) en Olivier Mertens (Hoge Raad van Adel)